

зникнення назавжди видатного дослідника й мандрівника Півночі нашої доби – Руаля Амундсена (за віршем Костянтина Симонова, йому присвяченим): „...Рыбачий бот, уйдя на промысла, нашел конец его бессмертной славы – Обломок обгоревшего весла.”

Я б „розшукала” корабель з картини Гюстава Доре – корабель, навіки замерзлий серед Торосів Північного моря, а ще й „долю” того біленького вітрила (серед інших – йому подібних), котре фігурує у вірші М.Ю.Лермонтова „Белеет парус одинокий в тумане моря голубом...”.

Розповіла б я (це вже віршів зовсім не стосується) і про „скульптурну постать” мого діда по матері – земського лікаря Д.М.Іванова у райцентрі Валки, на Харківщині, якому чоловік маминої сестри Алли – Шура – відомий український скульптор поставив колись жартома масивну його скульптуру на околиці нашого величезного садка (у дві десятини), щоб відлякувати цією людиноподібною скульптурою від наших фруктів не тільки дуже ласих до них птахів, а і деяких хлопців-підлітків (з сусідніх сіл) – теж до тих фруктів дуже ласих.

Гадаю, ті хлопці – давно дорослі, навіть – старі, а наш садок – з усіма фруктовими деревами, квітами та й тією „місцевою” скульптурою – згорів вщент під час Великої Вітчизняної війни. До того ж, ці „фентези” аж ніяк не вписуються, навіть тематично, у розміри даної статті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верн Жюль // Русская литературная энциклопедия: Т. 2. – М., 1982. – С. 177–182;
2. Верн Жюль // Українська літературна енциклопедія. – Т. 1. – К., 1983. – С. 294–293;
3. Верн Жюль // Українська радянська енциклопедія: у 5-ти т. – Т. 2. – К., 1988. – С. 315;
4. Сатухін К.А. Жюль Верн и Майн-Рид и образовательное значение их произведений // Естествознание и география. – 1912. – №11;
5. Bastorol I. Jules Verne – auteur des voyages extraordinaires. – Paris, 1883.

Булаховська Ю.Л. (Київ, Україна)

Деякі типологічні зіставлення в галузі наукової фантастики щодо художньої прози (Станіслав Лем, Олександр Беляєв, Юрій Смолич)

У статті Ю.Л.Булаховської йдеться про типологічне зіставлення творів видатних сучасних письменників в галузі наукової фантастики: польського – Станіслава Лема; російського – Олександра Беляєва і українського – Юрія Смолича.

Ключові слова: наукова фантастика, типологічні зіставлення, жанр.

В статтє Ю.Л. Булаховской речь идѣт о типологическом сопоставлении произведений в области научной фантастики выдающихся современных писателей: польского – Станислава Лема; русского – Александра Беляева и украинского – Юрия Смолича.

Ключевые слова: научная фантастика, типологические сопоставления, жанр.

This article of Julia Bulakhovskaya concerns the typological comparison of science-fiction by eminent contemporary writers: Polish – Stanislaw Lem; Russian – Alexander Belyaev and Ukrainian – Yuriy Smolych.

Key words: *science-fiction, typological comparison, genre.*

Справа в тому, що наукова фантастика як жанр літератури ХХ-го і вже початку ХХІ-го століття має значний резонанс в художній літературі, в особі, скажімо, таких її представників, як Станіслав Лем у Польщі; Олександр Беляєв у Росії і Юрій Смолич в Україні. Хочу одразу ж зазначити: мені можуть заперечити, по-перше, що це далеко не єдині, хоча й, справді, відомі представники цього жанру; а, по-друге, чи можна, навіть тематично, тим більш, за манерою викладу і характером образності саме ці твори робити об'єктами типологічного зіставлення? Можна, і ось чому.

Скажімо, у С.Лема на першому місці – це міжпланетні подорожі; використання нових технологічних здобутків на інших планетах і наявна соціальна сатира щодо застосування цих засобів. У О.Беляєва – дещо інше – фантастика, насамперед, в галузі біології; те саме – у Ю.Смолича. Назву найвідоміші твори в галузі наукової фантастики (сюжетної як стрижня художнього твору). Це, наприклад, «Астронавти»; «Солярис» і «Подорожі Йіона Тихого» – у С.Лема; це «Голова професора Дуоеля», «Людина-амфібія» у О.Беляєва і, скажімо, «Господарство доктора Гальванеску» у Ю.Смолича.

Зазначимо ще наявну сюжетну подібність «Голови професора Дуоеля» О.Беляєва і «Господарства доктора Гальванеску» Ю.Смолича, де йдеться про «лабораторні експерименти» в галузі біології, певні можливі «перетворення» в організмі людини й інших земних тварин; і про яскраву кіноекранізацію (звичайно ж, з певними змінами в деталях і навіть зміщенням деяких їхніх змістових акцентів) і у «Людині-амфібії» О.Беляєва, і у «Солярисі» С.Лема.

Тоді виникає питання, а що ж саме типологічно об'єднує саме ці твори із С.Лемом? – Як на мене – гуманістична авторська настанова поваги до окремої людини, до її «неповторності» духовної, тобто саме те, що робить її «людиною». А це широко представлене, зокрема, у польського фантаста, який ще в «Астронавтах» протестує проти того, щоб люди зникли, а машини і далі вправно (з технічної точки зору) все робили замість них, тобто зробили існування на Землі безглуздим.

Лем активно протестує проти системи людських резервів на інших планетах, доводячи, що ніколи і ніхто не зможе замінити одну людину іншою, хоч і багато в чому подібною до першої.

Сатиричною пародією (і абсолютно свідомою) з боку С.Лема є зображення «добровільного самознищення» людей у єдиній колективній «Машині для знищення» на планеті Індіотів (назва твору – теж не випадкова). Про це, часто-густо, у зовні лише гумористичній формі, говориться і у тих творах

польського письменника, де проілюстровано «незмінність» Шкільних програм на деяких планетах, якщо навіть вміщені там «тези» елементарно не відповідають здоровому глуздові; там, де висміюється польським автором «пересилка» інформації «комп'ютерним шляхом», коли внаслідок технічного недогляду виникають «абсолютно схожі люди» (як, наприклад, при «пересилці» комп'ютерним шляхом постаті нареченого до нареченої в іншому місті, і поява там абсолютно схожих двох наречених).

У Лема, як відомо, дуже сильними є сатиричні акценти: іноді лише гумористично, а іноді навіть трагічно забарвлені.

Що стосується О.Беляєва – то це біологічні досліди над людиною, які ставлять цілу низку моральних проблем: чи можна підтримувати «в робочому стані» розумну голову професора Доуеля, коли вона вже працює на «штучному живленні», відрізана від решти свого тіла як звичайної земної людини, відрвана від його «людської душі», і може «включатися» та «виключатися» на бажання «дослідників» – при всьому трагізмі того, що він сам розуміє штучність і повну свою залежність від волі оточуючих?

Інша складна моральна проблема, поставлена у романі О.Беляєва «Людина-амфібія», – Чи мав моральне право батько-вчений, рятуючи свого тяжко хворого сина (з «безнадійними» для життя легенями), врятувати його, зробивши з людини морську істоту, здатну плавати в глибині океану і бачити незбагнений для інших людей світ океанських істот, але, позбавивши назавжди цю звичайну за розумом, психологією і навіть з «людською душею» земну істоту, можливості коли-небудь жити на Землі; спілкуватися з іншими людьми (а не бути «володарем морського царства»), тим більш, спілкуватися з нею і любити земну жінку? Син-амфібія звинувачує в цьому свого батька, прагнучи краще бути мертвим і нормально похованим, ніж бути «такою істотою», яку з нього зробив батько, а останній, усвідомивши це, просить у сина пробачення: «Я хотів тебе зробити наймогутнішим і найщасливішим серед людей, а зробив – найбезпомічнішим і найнещаснішим».

Гадаю, наукова фантастика, крім знання «наукових знахідок», ще передбачає й глибоку морально-психологічно-соціальну проблематику, представлену і в творах Станіслава Лема, і в творах Олександра Беляєва, і в творах Юрія Смолича, де «досліджувані питання» (тематично й сюжетно) безпосередньо переграють з «Головою професора Доуеля».

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Беляев А.* Избранные научно-фантастические произведения: в 2-х т. – К.: Радянський письменник, 1959; 2. Українська літературна енциклопедія: у 5-ти т. – К.: Українська радянська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1988.